

СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК ФІНАНСОВО-КРЕДИТНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

Постановка проблеми. Світовий досвід переконливо засвідчив, що ефективність функціонування окремих підприємницьких структур, галузей економіки та держави в цілому формується під впливом фінансово-кредитної політики держави та механізмів її реалізації. Економічний розвиток держави залежить від цілої низки об'єктивних та суб'єктивних чинників, з яких, у першу чергу, виділяємо фінансову і податкову політику, дієве місцеве самоврядування, досконалу законодавчу і нормативно-правову базу, сприятливий інвестиційний клімат і, безперечно, розвинуту фінансово-кредитну систему.

Слід визнати, що в ринкових умовах вплив цих факторів на діяльність основних суб'єктів фінансово-кредитних відносин, якими є держава, підприємницькі структури, різноманітні фінансово-кредитні установи і населення, може бути різнобічним і непередбачуваним. Незважаючи на те, що протягом періоду функціонування вітчизняної економіки найбільш вагомі перетворення відбувалися саме у сфері фінансово-кредитних відносин, доволі значна кількість питань, пов'язаних із формуванням ефективних фінансово-кредитних механізмів потребує поглиблених теоретичних досліджень і узагальнень.

Ці аспекти ще раз підтверджують складність питань, пов'язаних не лише із визначенням характеру фінансово-кредитних відносин, які виникають між зазначеними вище економічними суб'єктами, оцінкою їх дієвості та раціональності, а й необхідності їх виділення в окремий блок наукових досліджень, результатом яких повинні стати: розроблення, обґрунтування та удосконалення відповідних фінансово-кредитних механізмів, здатних ефективно впливати на розвиток економіки України.

Аналіз останніх досліджень. За роки незалежності України проблемам розвитку фінансово-кредитних відносин було приділено чимало уваги. Ці питання знайшли відображення у наукових працях багатьох вітчизняних вчених, зокрема: О. Василика, О. Дзюблюка, М. Козоріз, М. Крупки, В. Лагутіна, А. Мороза, М. Савлука, Т. Смовженко та ін. Однак досі не вдалося подолати багатьох проблем, які ще виникли на етапі переходу до нової системи господарювання, що базується на засадах ринкової економіки. Фінансова та кредитна політика зазнавала постійних змін, які були спрямовані в основному на подолання тих негативних тенденцій в економіці, які вже сформувались в реальній ситуації і потребували негайного вирішення. На той час дії органів законодавчої і виконавчої влади вирішували ті проблеми, які сформувалися на відповідних етапах економічного розвитку і не були спрямовані на перспективу. Хоча слід зазначити, що й сама економічна перспектива в Україні не була чітко визначеною. Були сформовані лише основні напрямки підвищення ефективності функціонування вітчизняної

економіки, до яких слід віднести: формування ринкових механізмів господарювання, створення соціально-орієнтованої ринкової економіки, роздержавлення і приватизація державної власності, розвиток підприємницьких структур, пожвавлення інвестиційної та інноваційної діяльності тощо. Одним із моментів, здатним позитивно вплинути на функціонування економіки у напрямку впровадження нових ринкових механізмів, як показують дослідження багатьох вчених і спеціалістів, а також наші дослідження, є розвиток фінансово-кредитних відносин.

Обґрунтування отриманих наукових результатів. Враховуючи вітчизняний і зарубіжний досвід, дослідження етапів становлення і розвитку фінансово-кредитних відносин між суб'єктами економіки найбільш доцільно здійснювати у трьох аспектах, які можна виділити як основні структуроутворюючі центри, що зумовлюють реалізацію цих відносин та характер їх розвитку. До таких центрів автор відносить: фінансову і фінансово-кредитну систему держави; фінансові і фінансово-кредитні системи управління підприємницькою діяльністю; сферу фінансів і фінансово-кредитних відносин населення. Кожен із таких центрів має поставлену перед собою мету, завдання, структуру, інструменти і механізми реалізації поставлених завдань. Разом із тим, кожен із названих центрів взаємодіє з іншими, впливаючи позитивним або ж негативним чином не лише на їх розвиток, а й на розвиток національної економіки та суспільне відтворення.

Така взаємодія базується на юридичній основі шляхом прийняття відповідних законодавчих і нормативно-правових документів, які регламентують фінансово-кредитні відносини у державі, і саме держава в даному процесі виконує функції регулятора цих відносин, які складаються між економічними суб'єктами. Дієвість такої політики держави визначається низкою показників, які характеризують темпи розвитку в діяльності даних суб'єктів, зокрема фінансовий стан підприємницьких структур, рівень ефективності їх діяльності, стан грошових доходів і витрат населення, рівень його добробуту, рівень задоволення соціальних потреб суспільства, ділову активність фінансово-кредитних установ, фінансову та інвестиційну привабливість економіки України для внутрішнього і зовнішнього капіталу, розвиток фінансових ринків тощо.

Аналіз та оцінка фінансово-кредитних відносин в Україні за роки її незалежності дають змогу виділити декілька етапів їх становлення і розвитку, а саме: *перший етап* (1991-1993 рр.) – становлення державності України, формування законодавчої основи фінансово-кредитних відносин та системи їх регулювання; *другий етап* (1994-1996 рр.) – формування ринкової системи господарювання, фінансових ринків та державної політики у напрямі регулювання фінансово-кредитних відносин; *третій етап* (1997-2000 рр.) – впровадження механізмів державного регулювання фінансової та кредитної діяльності, зміцнення ринкових відносин; *четвертий етап* (з 2001 року) – стабілізація економічної ситуації, створення сприятливого середовища для розвитку фінансово-кредитних відносин, удосконалення механізмів регулювання економіки відповідно до умов ринку, спрямованих на забезпечення сталого розвитку держави.

У таблиці 1 за виділеними етапами подано характеристику процесів, які відбувалися в межах даних етапів. З наведеної в таблиці інформації, зрозуміло,

що на процес становлення фінансово-кредитних відносин в Україні вплинула макроекономічна ситуація, яка склалася в результаті розпаду СРСР. Проголошення у серпні 1991 року України незалежною демократичною державою, прийняття Декларації про державний суверенітет України створили основу для становлення системи фінансово-кредитних відносин в Україні.

Починаючи з 1991 року, реформування і перебудова економічних відносин були цілком очевидними з огляду на зростаючі потреби у фінансових ресурсах, які виникли у зв'язку із необхідністю забезпечення виробничого циклу, а також оновлення та розширення діючих виробничих потужностей. Саме на цьому етапі відбулося становлення національної банківської, фінансової, грошової і кредитної систем. Крім того, ситуація ускладнювалася тим, що фінансування багатьох інвестиційних проектів супроводжувалося “заморожуванням” коштів під час їх реалізації, і саме ці проблеми, які негативно впливали на економічний розвиток держави, доводилося вирішувати в умовах економічної кризи.

Характеристика етапів становлення і розвитку фінансово-кредитних відносин в Україні

Етапи	Характеристики змін	Ступінь досягнення цілей
Перший етап (1991-1993 рр.)	<ul style="list-style-type: none"> - розвал командно-адміністративної системи господарювання і втрата сталих господарських зв'язків між підприємствами; - вихід із рубльової фінансової системи; - формування нової фінансово-кредитної політики, звернення до зовнішніх джерел фінансування; - введення системи компенсування втрат державним підприємствам у зв'язку з макроекономічними змінами; - введення системи заліків взаємозаборгованості між підприємствами; - прийняття України до МВФ та налагодження зв'язків з іншими міжнародними організаціями; - надання підприємствам певних галузей економіки цільових, пільгових, емсійних та безповоротних кредитів; - надання кредитів Мінфіну у розмірі 10 % від обсягу видатків на покриття дефіциту Держбюджету 	<p>Законодавчі і нормативно-правові документи не спрацьовують, постійно вносяться зміни.</p> <p>Зміни в економічній ситуації випереджають процес формування законодавчої і нормативно-правової баз.</p> <p>Виникає невідповідність між цілями державної фінансово-кредитної політики та механізмами її реалізації.</p> <p>Поглиблення інфляційних процесів</p>
Другий етап (1994-1996 рр.)	<ul style="list-style-type: none"> - здійснення приватизації; - визначення відносин НБУ з кредитними спілками; - широкий розвиток підприємницької діяльності; - запровадження НБУ валютних аукціонів; - лібералізовано валютний ринок шляхом зняття торгових обмежень; - розвиток ринкової інфраструктури; - створено банкотно-монетний двір НБУ; - продовження процесів становлення вітчизняної банківської системи відповідно до ринкових вимог; - створено та введено в дію систему електронних платежів; - припинення готівкових операцій з іноземною валютою як засобу платежу на території України; - здійснення грошової реформи та запровадження національної грошової одиниці – гривні; - введення норм резервування коштів в іноземній валюті 	<p>Призупинення інфляційних процесів, встановлення НБУ регулюючих правил щодо діяльності банківської системи.</p> <p>Невпорядкованість правового регулювання, недосконалість фінансового і податкового законодавства.</p> <p>Скасування пільг для інвесторів та господарюючих суб'єктів.</p> <p>Наступна хвиля розподілу і перерозподілу державної власності.</p> <p>Погіршення платоспроможності фізичних і юридичних осіб.</p> <p>Триває економічна, фінансова і платіжна кризи</p>

Етапи	Характеристики змін	Ступінь досягнення цілей
Третій етап (1997-2000 рр.)	<ul style="list-style-type: none"> - подолання кризової ситуації в економіці; - зниження рівня зовнішньої і внутрішньої заборгованості; - вдосконалення фінансово-кредитних відносин між державою і економічними суб'єктами; - впровадження нового механізму регулювання ліквідності банків – операцій репо та депозитних сертифікатів; - започаткування реєстрації валютних кредитів; - введення у банківську практику резервів для відшкодування можливих втрат за кредитами; - скасування обмеження на участь іноземного капіталу у формуванні статутних фондів банків; - перехід банківської системи на Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку; - започаткування торгівлі банківськими металами на валютному ринку; - удосконалення механізму касового виконання бюджету через установи банків; - лібералізація валютної політики у напрямку створення інвестиційного клімату, активізації інвестиційної діяльності; - реструктуризація приватизованих об'єктів; - фінансово-кредитне сприяння розвитку вітчизняних товаровиробників; - активізація соціальної політики 	<p>Обтяжливість державного боргу. Низький рівень ефективності господарювання. Дефіцит бюджетних коштів. Відсутність стимулюючих важелів для залучення інвестицій. Ухвалення Законів України "Про банки і банківську діяльність", "Про Національний банк України". Удосконалення методів роботи у сфері обслуговування державного боргу</p>
Четвертий етап (з 2001 р.)	<ul style="list-style-type: none"> - забезпечення сталого розвитку національної економіки; - зниження залежності від зовнішніх джерел фінансових ресурсів; - підвищення платоспроможності населення та поліпшення фінансового стану підприємств; - реалізація соціальних програм; - забезпечення розвитку фінансових ринків; - розвиток фінансового посередництва; - розширення сфери іпотечних відносин; - удосконалення механізмів рефінансування банків; - активізація діяльності іноземних банківських установ на території України 	<p>Удосконалення чинного законодавства у сфері фінансово-кредитних відносин. Лібералізація податкової політики. Використання мотиваційних механізмів залучення зовнішніх і внутрішніх фінансових ресурсів в економіку. Розширення спектра і впровадження нових фінансових послуг та інструментів регулювання фінансово-кредитних відносин</p>

Ця криза призвела до скорочення фінансового потенціалу, зменшення попиту на продукцію багатьох галузей економіки, звуження внутрішнього ринку, що призвело до подальшого гальмування процесів економічного розвитку. Протягом 1991-1993 рр. було прийнято низку законів України, зокрема: "Про банки і банківську діяльність", "Про інвестиційну діяльність", "Про оподаткування прибутку підприємств", "Про господарські товариства". Для законів, прийнятих протягом вказаного періоду, характерними були нестабільність, декларативність, непостійний та суперечливий характер [2, с. 240].

Слід зазначити, що даний етап характеризується збереженням активної ролі держави у регулюванні економічних процесів. В таких умовах держава намагалася відшкодувати втрати банківських установ шляхом пільгового і компенсаційного кредитування. Так, наприклад, для 1991-1993 рр. характерним є обслуговування фінансових потреб державних підприємств у напрямках компенсації втрат у зв'язку зі змінами в макроекономічній політиці, надання цільових кредитів комерційним банкам під закупівлю паливних та енергетичних

ресурсів, виділення НБУ кредитних ресурсів банкам для кредитування сільськогосподарських організацій на поповнення оборотних коштів не вище 10 % з віднесенням витрат комерційних банків за рахунок коштів Державного бюджету, надання емісійних кредитів Міністерству фінансів України на фінансування витрат сільському господарству та вугільній промисловості, а також надання кредиту на покриття бюджетного дефіциту у розмірі 10 % від обсягів державних видатків. Політика держави у напрямку фінансово-кредитної підтримки галузей економіки також була спрямована на надання різних пільгових кредитів та відкриття кредитних ліній для позичальників, які функціонували в межах цих галузей. Про це свідчать такі факти, як відкриття кредитної лінії для сільськогосподарських підприємств на договірних засадах; для фінансування витрат на закупівлю паливно-мастильних матеріалів, збирання і заготівлю сільгосппродуктів; кредитування підприємств споживчої кооперації у сільській місцевості; надання пільгових кредитів банку “Україна” (понад 250 млрд. карбованців). Можна згадати прями емісійні кредити у вугільну галузь, кредитування комерційних банків під виробничі цільові програми, пов’язані з конверсією та переорієнтацією виробництва. Однак використання цих механізмів не дало змогу вирішити наявні проблеми, незважаючи на це, НБУ у 1991 р. встановив облікову ставку за кредитами, які надавалися комерційним банкам, – 30 % річних. Хоча рівень облікової ставки зазнавав постійних змін у напрямку зростання. В той же час спостерігається зростання процентних ставок за банківськими кредитами, що негативно вплинуло на можливості підприємницьких структур щодо використання кредитних ресурсів. У структурі кредитних операцій переважну частку займали короткострокові кредити, які підприємства отримували на погашення заборгованості за спожитими ресурсами чи заробітною платою.

Високі ставки кредитування і невизначеність фінансової перспективи сприяли розвитку негативних економічних явищ – вивезенню значних фінансових ресурсів за кордон, зростанню кількості правопорушень у використанні державних фінансових ресурсів та коштів підприємств колективної власності. Саме на даному етапі спостерігається масове відкриття рахунків вітчизняних контрагентів у зарубіжних банках, поява фінансових олігархів. Неможливість НБУ в цих умовах повноцінно регулювати грошову масу призвела до гіперінфляції, яка 1992 року сягнула 2100 %, а 1993 року – 10256 %.

Також на I етапі спостерігається створення нових фінансово-кредитних інститутів, в основному комерційних банків. Починаючи із жовтня 1991 року, НБУ почав перереєстровувати комерційні банки, які були зареєстровані ще Держбанком СРСР. До цього періоду часу був “міністерський” капітал, який поступово витіснився капіталом акціонерних товариств, а також спільних підприємств. Такі державні банки, як Укрсоцбанк, Промінвестбанк, Агропромбанк, були акціоновані під тиском головних клієнтів. Станом на 1 січня 1992 року зареєстровано 77 банків, протягом того ж року зареєстровано ще 602 банків, які виникли на засадах діяльності різних бюджетних і позабюджетних фондів, диверсифікації пасивів у діючих банках та внесків підприємств, а на 01.01.93 в Україні функціонувало 143 банки. Як стверджує С. Аржевітін: “на цьому ж етапі спостерігається масове утворення дрібних малопотужних банків із надзвичайно малим капіталом, який часто не перевищував вартості трикімнатної

квартири. Ці банки зростали на гіперінфляції, використовуючи цей зовнішній, незалежний від них фактор” [1, с. 26].

Таким чином, характер фінансових відносин між державою, банками і підприємницькими структурами протягом I етапу формувалася під впливом тих реальних проблем, які були в економіці України, а також зацікавленістю та можливістю кожної групи економічних суб’єктів у їх вирішенні.

З початком 1994 року розпочався другий етап становлення фінансово-кредитних відносин в Україні, який потребує детального розгляду. Вагомим джерелом формування фінансових ресурсів повинні були стати доходи від приватизації державної власності, перш за все, акціонування великих і середніх підприємств, однак здійснення “сертифікатної” приватизації не забезпечило реальних надходжень грошових коштів.

Несприятлива фінансова ситуація зумовила незначну активність іноземних інвесторів у 1993-1995 рр. Якщо у 1992 р. обсяг зареєстрованих іноземних інвестицій в Україні становив 3,8 % від обсягу ВВП, то у 1993 – 4,0 %, у 1994 – 2,3 %, а у 1995 р. обсяги зареєстрованих іноземних інвестицій зросли порівняно з попереднім роком майже у 1,4 раза. Спостерігається зниження показника відношення валових інвестицій до ВВП, значення якого за оцінками Міжнародного центру перспективних досліджень протягом 1994-1996 рр. становило 35,3 %, 26,7 %, 22,7 % відповідно.

Аналізуючи даний етап, хочемо наголосити на макроекономічних факторах, які вплинули на скорочення попиту на фінансові послуги з боку суб’єктів підприємницької діяльності, зокрема: простежується тенденція до зниження валового національного продукту у 1996 році на 9 % порівняно із попереднім; доларизація економіки у 1994 році становить 56 %, у 1995 р. – 45 %, а у 1996 р. – 38 %; низька купівельна спроможність фізичних осіб: реальна заробітна плата у 1996 році порівняно з 1992 р. скоротилася з 83,6 до 36,8 %.

Базовою передумовою розвитку фінансово-кредитних відносин стала фінансово-грошова стабілізація, яка розпочалася у жовтні 1994 року, однак лише із 1995 року відбувається посилення ринкових важелів у формуванні фінансово-кредитних відносин між економічними суб’єктами, формуються ринки цінних паперів та інші фінансові ринки, розширюються можливості щодо кредитування банками реального сектора економіки. Такі сприятливі умови спричинили розвиток первинного ринку цінних паперів – створення фондових бірж, інвестиційних компаній і фондів, а також сконцентрували роль держави у напрямку сприяння розвитку даного механізму.

Важливою подією було прийняття у березні 1996 року Закону України “Про режим іноземного інвестування”, відповідно до якого для іноземних інвесторів встановлено систему державних гарантій і пільг щодо захисту інвестицій, заборону їх націоналізації, право на безперешкодну репатріацію своїх коштів, відшкодування збитків, завданих у результаті неналежного виконання своїх обов’язків державними органами, та повернення інвестицій у випадку припинення своєї діяльності тощо. Однак не всі положення даного закону були реалізовані в реальних механізмах підприємницької діяльності, причому активність іноземних інвесторів в Україні досі є низькою порівняно з іншими країнами.

Для цього етапу характерною є активна побудова Національним банком України чіткої системи регулювання діяльності банків, яка збіглася в часі із призупиненням інфляційних процесів, що стали основним джерелом прибуткового існування цілої низки банків, які були не готові до жорсткого контролю з боку НБУ, зміни кон'юнктури фінансового ринку, управління банківськими процесами зсередини, опинилися на межі банкрутства. Багатьом із них не вдалося втриматися на плаву: у 1994 році ліквідовано 12 збанкрутілих банків; у 1995 р. – 20, серед яких і найбільші (Інко, Відродження, Економбанк, Лісбанк); у 1996 році прямими банкрутами стали 45 банків та 60 опинилися в стані прихованого банкрутства.

У цей період на структуру вітчизняної банківської системи істотно впливали й інші процеси. Так, на кредитно-фінансовому ринку України почали працювати іноземні банки та їхні представництва – всього було зареєстровано 14. З'явилося ще 5 нових українських банків. Важливим аспектом діяльності банківської системи істотно впливали й інші процеси. На цьому етапі відбувалася зміна складу акціонерів, власників багатьох банків та окремих філій шляхом продажу та перепродажу. Таких змін зазнало близько 70 банків.

Протягом перших п'яти років існування незалежної держави в Україні відбулося створення НБУ як центрального банку країни та створення його оптимальної структури, а також достатньо розвинутої банківської системи. В межах цього досягнення Національним банком України створено базові монетарні умови для переходу економіки з етапу її виходу з кризи до післякризового зростання за інноваційно-інвестиційною моделлю; проведення грошової реформи. Це досягнення характеризується введенням національної грошової одиниці – гривні у 1996 р., зміною масштабу цін та створенням принципово нової грошової системи держави. Введення гривні мало велике значення для подальшої макроекономічної стабілізації, а також для підвищення довіри населення до нових грошей. Здійснення реформи мало на меті досягнення цілей грошово-кредитної політики щодо продовження курсу на забезпечення фінансової стабільності, прискорення розрахунків, залучення до банківської системи готівкових заощаджень населення, забезпечення стабільності курсу гривні щодо іноземних валют. Це досягнення позитивно вплинуло на розвиток та зміцнення національної банківської системи, удосконалення форм і методів роботи, розширення можливостей центрального банку для чіткого виконання свого конституційного обов'язку у сфері забезпечення стабільності національної валюти.

Протягом 1997-2000 рр. відбуваються певні зміни в межах третього етапу розвитку фінансово-кредитних відносин. Проте тривала економічна, фінансова та платіжна криза, гальмування процесу ринкових перетворень економіки, інвестиційного процесу, серйозні недоліки та прорахунки банків у сфері кредитування, розрахунків, порушення багатьма з них економічних нормативів, невпорядкованість і нестабільність нормативно-правового регулювання, недосконалість податкового та фінансового законодавства спонукають до поглиблення банківської реформи.

Було вжито відповідних заходів для фінансової реорганізації банків та поліпшення умов їхньої діяльності. Однак системний ризик залишається доволі значним внаслідок надмірної відкритості банківської системи для слабких

підприємств та неякісного менеджменту. На даному етапі розвитку не вдається належно задовольняти потреби приватного сектора. Очевидно, без прискорення банківської реформи суб'єктам економіки буде важко отримати доступ до необхідних інвестиційних ресурсів і високоякісних банківських послуг.

Остаточно не вирішені питання діяльності інших фінансово-кредитних установ (кредитних спілок, позикових товариств), інституційного розвитку банківської системи тощо.

Висока вартість фінансового посередництва, обмежений перелік послуг, відсутність відповідної для країн з ринковою економікою фінансової структури, брак стимулів до заощадження та розміщення позикових фондів, низька життєздатність фінансових інститутів, повільний прогрес у справі налагодження стабільного ефективного банківського нагляду – усе це розширювало коло проблем, вирішення яких необхідно передбачити у державній програмі реформування та розвитку банківської системи.

Тільки з 1999 р. нарешті почали активно формуватися і накопичуватися страхові фонди за вкладями населення та кредитними ризиками, проблемними дебіторами, але все ж продовжують переважати бартерні розрахунки.

Принципи, покладені в основу програм реформування та розвитку фінансово-кредитних відносин, на початку 1999 р. такі: макроекономічну політику слід спрямувати на забезпечення стабільних умов для ділової активності; необхідно відновити життєдіяльність (платоспроможність) банківських установ; слід розбудувати фінансову інфраструктуру, яка б містила інформаційні, правові системи та банківський нагляд; необхідно скоротити витрати фінансового посередництва.

На початку IV етапу сформувалося розуміння того, що проблеми фінансово-кредитних відносин неможливо вирішити за допомогою прийняття одночасних правових актів або низкою організаційно-економічних заходів. Мова йде про необхідність розроблення концептуальних засад розвитку фінансово-кредитних відносин, виходячи із забезпечення принципу пріоритетності макроекономічної стабільності на довготривалу перспективу та використання реальних можливостей та механізмів політики економічного зростання. На даному етапі державна політика головним чином спрямована на розроблення ефективних механізмів, покликаних утримати наявні та залучити додаткові фінансові ресурси у національному економічному просторі, створити сприятливі умови щодо розвитку підприємництва та рівноправного доступу економічних суб'єктів на фінансові ринки.

Крім того, спостерігається розвиток та вдосконалення фінансових інструментів. Так, розширено сферу застосування іпотечних відносин шляхом прийняття законів України “Про іпотеку” та “Про іпотечне кредитування, операції з іпотечним консолідованим боргом та іпотечні сертифікати”. Крім того, прийнято закони України “Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди)”, “Про недержавне пенсійне забезпечення”, прийнято Бюджетний кодекс та внесено суттєві зміни до Цивільного кодексу України.

Одночасно, усвідомлюючи нагальну потребу в поліпшенні інвестиційного клімату та залученні довгострокових інвестиційних ресурсів в Україну, що є одним з головних завдань, визначених президентом, Національний банк здійснив

кілька принципових кроків у напрямі лібералізації системи валютного регулювання та спрощення окремих операцій на валютному ринку. Серед найважливіших з них: скасовано вимогу обов'язкового продажу суб'єктами господарювання надходжень в іноземній валюті; скасовано двохвідсоткове обмеження щодо граничного відхилення курсу купівлі та продажу готівкових іноземних валют від офіційного курсу гривні до іноземних валют; з 1 жовтня 2005 р. встановлені нові значення лімітів відкритої валютної позиції; запровадили нові "Правила торгівлі іноземною валютою"; суттєво спрощено процедури інвестування з-за кордону, що дало змогу підтримувати стабільність валютного курсу, уникати значних його коливань та збільшити обсяги надходжень іноземних інвестицій в економіку України.

Поступово відновлюється довіра населення до банківської системи та національної валюти, про що свідчить залучення значного додаткового обсягу депозитів з одночасним покращенням їх строкової структури. Зростанню довіри до банківської системи також сприяє підвищення дієвості системи страхування депозитів населення, наслідком чого стало збільшення гарантованої суми відшкодування з 3000 до 15000 грн.

На даному етапі розвитку фінансово-кредитних відносин державним регулюючим органам потрібно підтримувати позитивні тенденції розвитку банківської системи та економіки країни, досягнуті в попередні роки та працювати над усуненням негативних явищ, що стримують розвиток економічних процесів. Враховуючи це, основними завданнями у напрямку подальшого розвитку фінансово-кредитних відносин слід виділити: підтримання стабільності національної грошової одиниці; утримання інфляційних процесів на рівні, що забезпечуватиме підтримку розвитку економіки країни; забезпечення процесу інтеграції країни до світового фінансово-економічного простору із урахуванням національних інтересів.

Висновки. Становлення і розвиток фінансово-кредитних відносин дають можливість свідчити не лише про складність економічних процесів, які спостерігались у період трансформації економіки України. Це дає змогу також виділити коло питань, які стосуються подальшого розвитку фінансово-кредитних відносин між основними економічними суб'єктами та перспективи їх удосконалення в руслі розвитку не лише вітчизняної економіки, а й процесів глобалізації та інтеграції України у світовий фінансовий простір.

У розпорядженні державних структур наявний значний набір регулятивних інструментів і важелів, які використовуються для створення сприятливих в країні умов для розвитку фінансово-кредитних відносин, від умілого використання яких залежить ефективність регулятивної політики держави.

При цьому необхідно зазначити, що державна політика у сфері регулювання фінансово-кредитних відносин між суб'єктами ринкової економіки є компонентом економічної політики держави і покликана на досягнення її стратегічних цілей. Система регулювання фінансово-кредитних відносин між основними економічними суб'єктами визначається сукупністю впливових чинників, які характеризують ситуацію у сфері фінансово-кредитних відносин, що реально склалася на відповідний період часу, функціональну спрямованість діяльності економічних суб'єктів, а також перспективи економічного розвитку.

Доцільно визнати, що характер фінансово-кредитних відносин між основними економічними суб'єктами вирішальним чином формувався під впливом трансформаційних процесів, які протікали в межах національної економіки з одночасним спрямуванням до міжнародних стандартів та вимог ринкової економіки.

Проведення аналізу етапів становлення і розвитку фінансово-кредитних відносин в Україні дає підстави стверджувати, що протягом часу функціонування України як незалежної держави відбулися суттєві і динамічні зміни у формуванні цих відносин між економічними суб'єктами. Подальша діяльність держави у даному напрямку повинна сформувати таку систему фінансово-кредитних відносин, яка є адекватною ринковим вимогам.

Список літератури

1. Аржевітін С. Формування банківського менеджменту в Україні // Вісник НБУ. – 2002. – № 5. – С. 24-27.
2. Смовженко Т.С. Державна політика сприяння розвитку підприємництва: Монографія / Інститут регіональних досліджень НАН України. – Львів: Вид-во ЛБІ НБУ, 2001. – С. 230-245.

Отримано 15.11.2006

Пшик, Б.І. Становлення і розвиток фінансово кредитних відносин в Україні / Б.І. Пшик // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: зб. наук. праць. - Суми: УАБС НБУ, 2007. - Т. 19. - С. 231-243.